

STEREOTYPY O ŽIDoch V SLOVENSKEJ LITERATÚRE Z OBDOBIA PRED DRUHOU SVETOVOU VOJNOU

MONIKA ADAMICKÁ

Adamická, Monika: *Stereotypes of Jews in the Slovak Literature Before the World War II*, 2019, Vol. 1, Issue 2, pp. 56 – 61. DOI: 10.17846/CEV.2019.01.2.56-61.

ABSTRACT: This paper deals with the depiction of Jewish themes in Slovak literature from the end of the 18th century until 1939 – the beginning of World War II, which fundamentally changed the view on Jewry. It points on the prevailing stereotypes about Jews in Slovak literature from this period, mainly the stereotype of Jew – trader and wandering Jew – Ahasver, which reflected the attitude of Slovaks towards Jews and which led to the formation of ideas of anti-Semitism in Slovak society.

KEYWORDS: Antisemitism. Jewry. Stereotype. Slovak Literature. Pre-War Period.

Tematika židovstva sa v slovenskej literatúre zjavuje už v období klasicizmu. Židia sa dostávajú do širšieho povedomia po vydaní Tolerančného patentu Jozefom II. v roku 1781. Dôvodom vydania patentu bola snaha vyrovnáť sa s existenciou evanjelického náboženstva. Tolerančný patent povoľoval okrem katolíckeho vierovyznania aj luteránske, kalvínske a ortodoxné. Bolo to však len na báze tolerovania, veriaci sa mohli slobodne hlásiť k svojmu vierovyznaniu, ale nie na báze rovnoprávnosti náboženského vierovyznania. 2. januára 1782 sa Tolerančný patent začal vzťahovať aj na židovskú vieru. Židia tým získali väčšie práva, mohli sa napr. venovať väčšine slobodných povolání, študovať na univerzitách či vlastníť pôdu. Nemohli však pracovať v štátnych službách.

Od obdobia klasicizmu sa teda v slovenskej literatúre stretávame s obrazom Žida, pričom pohľad na židovstvo a obraz Žida sa v priebehu storočí a vplyvom dejinných udalostí mení, tak, ako sa mení aj postavenie židovstva v slovenskej spoločnosti. Kým v období pred druhou svetovou vojnou v literatúre prevládajú negatívne stereotypy o Židoch vyplývajúce najmä z ich majetkových pomerov, po druhej svetovej vojne sa do popredia diel so židovskou tematikou dostáva problematika šoa (holokaust). Vo všeobecnosti by sa teda dalo povedať, že zlomovým bodom v zobrazovaní židovskej tematiky v literatúre bola 2. svetová vojna a s ňou spojený holokaust, ktoré zásadným spôsobom zmenili postoj spoločnosti k židovstvu.

V súvislosti so zobrazovaním Židov v slovenskej literatúre obdobia pred druhou svetovou vojnou by sa dalo hovoriť o určitých stereotypoch, ktoré sa v dielach opakujú, a ktoré napokon odzrkadľujú aj postoj slovenskej spoločnosti voči Židom. Stereotypy možno charakterizovať ako určité zovšeobecnenia o istých skupinách ľudí, ktoré vypovedajú o rôznych formách správania sa danej spoločenskej skupiny, o ich typických vlastnostiach. V prípade židovstva panoval v slovenskej spoločnosti v období pred druhou svetovou vojnou stereotyp, ktorý sa spájal s ich majetkovými pomermi, s ich obchodnou činnosťou, vďaka ktorej nadobúdali stále väčšie majetky. „Okrem stereotypného „obchodníka“ sa na scéne objavuje bankár, továrnik, ale aj lekár, právnik či umelec židovského pôvodu“ (Hrbáček 2018, 100). Stereotyp o Židoch ako obchodníkoch sa následne spája aj s chamtivosťou, lakomstvom a prefíkanosťou.

Pred druhou svetovou vojnou sa stretávame v literatúre s vykreslením Žida ako drobného vidieckeho obchodníka, krčmára, či úžerníka, v niektorých prípadoch sa v jednej osobe stretávame aj s kombináciou týchto troch typov. Žid tu vystupuje ako človek, ktorý vyniká obchodníckymi schopnosťami, profituje prostredníctvom úžery na nešťastí slovenského ľudu, je príčinou pádu slovenského človeka.

Dalo by sa povedať, že väčšinu diela, v ktorých je dominantným motívom židovstvo, či len okrajovo spomenutá židovská problematika obdobia pred druhou svetovou vojnou, spájajú dva hlavné motívy. Prvým motívom je vykreslenie Žida, ktorý žije na úkor zbedačeného, alkoholom skazeného slovenského ľudu. Toto postavenie Slováka autori vidia práve v jeho biede, ktorá je aj príčinou, prečo sa utieka k alkoholizmu, prečo je nútený si požičiavať peniaze od Žida, krčmára a obchodníka, a čo ho v konečnom dôsledku vedie do ešte väčšej biedy. V tomto prípade dominuje v dielach stereotyp Žida – obchodníka, ktorý sa spája so stereotypom vzdelaného Žida.

Druhým motívom je explanácia, prečo sa Žid správa týmto spôsobom, prečo sa venuje obchodu, krčme, namiesto toho, aby vykonával prácu ako sedliak, obrábal pôdu a vykonával práce okolo svojho hospodárstva. Dôvodom je, že Židia nežijú vo vlastnej krajine, nemajú svoj štát, svoju domovinu, na cudzom území sa cítia akoby v zajatí. Autori predvojnového obdobia sa snažia nájsť východisko z tejto situácie. V dielach s týmto motívom možno hovoriť o stereotypy, ktorý vychádza z mýtu o putujúcom Židovi – Ahasverovi.

ŽID – OBCHODNÍK, KRČMÁR A LAKOMEC

Stereotyp Žida – obchodníka vyplýva z toho, že židovské rodiny sa zaoberali prevažne obchodnou činnosťou. Po vydaní Tolerančného patentu mala ich obchodná činnosť vzostupnú tendenciu, v dôsledku čoho dochádzalo aj k nárastu ich majetku. S obchodnou činnosťou alebo so židovským obchodným duchom sa paralelne stretávame aj s „heteroimage“ vzdelaného Žida. Obraz vzdelaného Žida vyplýva zo samotnej podstaty judaizmu, z ich koncepcie celoživotného vzdelávania a z Mojžišovho nariadenia vzdelávať sa, odovzdávať svoje poznatky deťom. Židia v Uhorsku, keďže súčasné slovenské územie bolo v 19. storočí a na začiatku 20. storočia súčasťou Habsburskej monarchie, patrili k občanom Uhorska s vysokou úrovňou vzdelanosti. Podľa štatistiky z roku 1910 až 90 % Židov v tom období vedelo čítať a písať (Lendvai 2011, 304). Súčasne do značnej miery kontrolovali uhorský finančný systém a moderné odvetvia priemyslu. 19. storočie sa nieslo v znamení Veľkej priemyselnej revolúcie, ktorá priniesla zmeny vo výrobe, a v konečnom dôsledku aj v spoločnosti. Na tieto zmeny najdynamickejšie reagovali v Uhorsku práve Židia. V súvislosti s pozitívnym pôsobením židovskej minority v uhorskej spoločnosti Paul Lendvai vo svojej knihe *Madari*, konštatuje: „No v neposlednom rade Budapešť môže vďačiť Židom za to, že v kultúrnej, vedeckej, ako aj vo finančnej oblasti boli nositeľmi pokroku, následkom čoho sa Budapešť stala na východ od Viedne najväčším finančným a mediálnym centrom“ (Lendvai 2011, 304). Ich hospodársky a ekonomický prínos pre Uhorsko vyplýval z ich orientácie na úspech a dosahovanie zisku. Prínos Židov nespočíval len v oblasti hospodárskej a ekonomickej, ale aj v oblasti vedy, umenia, literatúry a printových médií. Ako príklad možno uviesť množstvo denníkov, ktoré v Budapešti vychádzali, a to tridsaťdeväť. Na porovnanie, vo Viedni vychádzalo len dvadsaťštyri denníkov a v Londýne dvadsaťpäť. Graduujúci antisemitizmus v Uhorsku však práve tieto pozitívne vlastnosti Židov, ktoré viedli k prosperite krajiny, zámerne hyperbolizovali a následne sa v uhorskej spoločnosti (aj v slovenskej ako súčasť uhorskej spoločnosti) postupne etablovali negatívne stereotypy o Židoch vyplývajúce z ich majetkových pomerov (stereotyp o židovskom obchodnom duchu, Židovi – krčmárovi).

S postavou Žida – krčmára sa stretávame už v prvom slovenskom, dvojzväzkovom románe Jozefa Ignáca Bajzu, *Príhody a skúsenosti mládenca Reného*, ktorý bol vydaný v rokoch 1784 – 1785. Žid – obchodník sa tu spája s postavou Žida, majiteľa krčmy. Tento židovský stereotyp je spätý s alkoholizmom a biednym postavením slovenského národa. Autor tu alkoholizmus Slovákov zdôvodňuje ako dôsledok ich biedneho postavenia, z čoho pramení aj ich zadlženosť u Žida. „Nezadlžili sme sa pitím, to najmenej, ale bežíme za ním pripretí kadejakou psotou a keď už nemáme na výber nič iné“ (Bajza 1970, 294). Na druhej strane, Židia sa ani netaja tým, že

nadobudli majetok práve úžerou, podvodom. „Mnohí Židia sami potvrdzujú, že nadobudli majetok klamstvom, okrádaním a zderstvom“ (Bajza 1970, 295).

Žid – krčmár sa objavuje aj v dielach Jonáša Záborského. V diele *Dva dni v Chujave* z roku 1873 sa opätovne stretávame so stereotypom Žida, majiteľa krčmy, ktorý profituje na zlom spoločenskom položení Slováka. Autor sa kriticky stavia voči slovenskej spoločnosti, kritizuje ich za ich alkoholizmus, z čoho následne profitujú najmä Židia, ktorí sú vlastníkami krčiem. Okrem Židov zdiera zbedačený slovenský ľud aj vrchnosť, ktorá to odôvodňuje tým, že ak nevezmú oni, o všetko, o celý majetok pripravia dedičanov Židia. „Myslia si: čokoľvek im necháme, vezmú židia; teda len ber!“ (Záborský 1963, 99). Autor vkladá do dialógov postáv silné antisemitské idey, najmä čo sa týka autorovho riešenia alebo východiska z tejto situácie, ktoré vidí v odchode Židov zo Slovenska zhabaním ich majetku, resp. v obmedzení Židov rozširovať svoje majetky. V závere knihy Rastic konštatuje: „... plemeno židovské je vykorenené okrem toho veľkomožného v kaštieli. Keď sme im odobrali krčmy, jatky, predali aj osminy a vypratali sa. Bo žid bez krčmy, jatky a čachrov nebude“ (Záborský 1963, 152). Marginálne sa postava Žida – krčmára objavuje aj v Záborského diele *Faustiáda*, v narácii o nešťastnej žene – pijanke, ktorá do židovskej krčmy prišla prepíť aj posledné zvyšky svojho majetku.

Stereotyp Žida – obchodníka je dominantným v poviedke Jozefa Gregora Tajovského *Úžerník*. Nejde však o obraz Žida ako majiteľa obchodu alebo krčmy, dalo by sa povedať, že problematika alkoholizmu slovenského národa je v tejto poviedke druhoradá, hoci motív alkoholizmu sa vo veľkej miere objavuje v dielach slovenských autorov, nielen v dielach so židovskou tematikou. Židovský zmysel pre obchod je tu spojený skôr s obchodným duchom, vypočítavosťou Žida, majiteľa rozsiahleho panstva, ktorý zo strachu pred stratou vlastného imania počas neúrodneho roka neváhal podpáliť svoj statok, aby získal peniaze z poistky. V tomto prípade sa stretávame so stereotypom Žida – úžerníka. Autor v poviedke prináša určitú reflexiu nad biednym postavením Slováka, pričom príčinu tohto stavu vidí práve v typicky židovských vlastnostiach, v židovskej chamtivosti, honby za majetkom. „Majú celé stráne, a ty potlíkaš sa po tom širom svete, žena s deťmi doma mozolí, a máš záhon na kosisko“ (Tajovský 1965, 155). Negatívny pohľad na židovstvo pramení podľa Tajovského vo veľkých majetkových rozdieloch medzi Židmi a Nežidmi.

Chamtivosť, lakomstvo, ako typickú židovskú charakteristiku zobrazuje aj Jonáš Záborský v diele *Faustiáda* (1866). Dielo je satirou na uhorské pomery v 50. – 60. rokoch 19. storočia. Nejde tu však len o výsmech židovstva, autor sa vysmieva všetkým, Nemcom i Slovákom, Židom rovnako ako antisemitom, ale aj iným náboženstvám a etnikám. Židovstvo je tu spojené so stereotypom lakomca, ktorý sa ženie za majetkom. Vystihuje to príhoda s Towiańskym, ktorý Židom povedal, že sa bude dávať do prenájmu manna nebeská. „Do židov akoby hrom uderil. Všetci sa zdvihli a ponáhľali sa rýchle na dražbu“ (Záborský 1984, 26). Autorov postoj k židovstvu najviac vystihuje myšlienka: „Všetci židia boli predtým v zajatí jedného národa, teraz sú všetky národy v zajatí židov“ (Záborský 1984, 26).

Postava Žida – lakomca je zobrazená aj v diele Gejzu Vámoša *Odlomená haluz* z roku 1934. Ide vôbec o prvé dielo autora židovského pôvodu, v ktorom zobrazuje práve židovský fenomén. Preto aj jeho spôsob reflexie o židovskej otázke obdobia pred holokaustom je do istej miery obhajujúci, hoci sa o Židoch vyjadruje sarkasticky, ba až kriticky (o ich spôsobe života a náboženskom fanatizme, o židovských náboženských rituáloch a praktikách), za čo ho židovská obec chcela vylúčiť. Po nástupe Hitlera k moci však aj sám na sebe zacítil vlnu antisemitizmu. Podarilo sa mu zachrániť sa útekem zo Slovenska v roku 1939 do Číny, neskôr do Brazílie, kde strávil zvyšok života. Napriek tomu, že sa kriticky stavia k niektorým aspektom praktického života Židov, židovstvo ako také neodsudzuje, skôr obhajuje, hľadá spôsoby, ako využiť pozitívne vlastnosti Židov pre slovenskú spoločnosť, a naopak, ako dokáže spolužitie Židov s Nežidmi ovplyvniť spôsob ich života v pozitívnom zmysle. Hneď v prvej časti románu sa stretávame so stereotypom Žida ako lakomca, keď sa

pri pochovávaní robustnej Židovky použije truhla z lacných, tenkých dosák a tá sa pri pochovávaní rozlomí. S vykreslením Žida ako lakomca sa stretávame aj v postave holiča Šumichrasta. „*Je taký lakomý, šeptali o ňom, že dvakrát zje šošovicu a predal by kosti svojho nebohého deda, keby mu rabín dovolil, aby ho vyhrabal*“ (Vámoš 1969, 83).

AHASVER – PUTUJÚCI ŽID

Druhý dominantný stereotyp putujúceho Žida súvisí s mýtickým príbehom o Ahasverovi, ktorý žil v časoch Ježiša Krista. Podľa biblického mýtu Ahasver odmietol poskytnúť hoci aj krátky odpočinok pred svojím domom Ježišovi Kristovi pri jeho krížovej ceste na Golgotu, v dôsledku čoho ho Kristus odsúdil na večné putovanie po zemi až do svojho druhého príchodu na zem. Tým bol Ahasver Kristom vyhnaný zo svojej domoviny, stal sa z neho večne putujúci Žid bez domova, ktorý sa v každej krajine cítil ako cudzinec, nedokázal sa asimilovať s domácim majoritným etnikom.

Tento stereotyp o večne putujúcich Židoch bez vlastnej domoviny, ktorí nie sú schopní asimilácie v cudzej krajine, však neplatil globálne. Príkladom úspešnej asimilácie Židov v „cudzom“ prostredí sú Židia v Uhorsku. Paul Lendvai vo svojej knihe píše: „...nikde, ani vo východnej, južnej či strednej Európe, sa dva národy natolko vzájomne neprelínali ako v Uhorsku“ (Lendvai 2011, 301). Dokonca po prijatí emancipačného zákona o menšinách v roku 1867 sa veľká časť Židov prihlásila za príslušníkov maďarského národa. To, čo charakterizovalo Židov, nebola ani národnosť, ani jazyk, ale konfesia. A práve uhorskí (maďarskí) Židia sa po rozpade Rakúsko-Uhorska stali terčom najsilnejších antisemitských prejavov z dôvodu, že v nástupníckych štátoch Uhorska (Rumunsku, Československu a Juhoslávií) neboli ochotní sa zaradiť medzi majoritné etnikum, naďalej sa správali ako hrdí Maďari.

So stereotypom putujúceho Žida, ktorý sa cíti cudzo v novej domovine sa stretávame už v románe Jozefa Ignáca Bajzu. Autor interpretuje konanie Židov, ktoré má negatívny dopad na slovenskú spoločnosť, ako dôsledok ich domnelého zajatia v cudzom štáte, ktorý nie je ich pôvodnou domovinou. V dôsledku toho nemajú záujem o prácu v poľnohospodárstve, ale radšej sa venujú obchodu. Bajza toto tvrdenie istým spôsobom neguje, berie to skôr ako ich výhovorku. „*Nuž, či sa im aj v zajatí nechce jesť, alebo či v Egypte a Babylone neobrábali zem? Je to iba výmysel rabínov...*“ (Bajza 1970, 296). Autor tu berie za príklad udalosti vyobrazené vo Svätom Písme, kedy boli Židia v egyptskom a babylonskom zajatí, napriek tomu sa museli venovať obrábaniu zeme. Naopak, zajatie, v akom sa nachádzali vo vtedajšej dobe, bolo len zajatie domnelé, zakladalo sa len na ich pocite zajatia. Nevidí teda dôvod, prečo by nemohli zmeniť spôsob svojho života.

Špecifickým príkladom zobrazenia stereotypu putujúceho Žida je dielo Gejzu Vámoša *Odlomená haluz*. Typom Žida Ahasvera je v tomto románe slovenský Žid, ktorému sa ani v priebehu dlhých storočí nepodarilo dostať do inklúzie v rámci slovenskej spoločnosti. Jednotlivé dejové sekvencie románu sú doplnené reflexiami o postavení a pôsobení Židov v slovenskej a maďarskej spoločnosti, o ich charakterových vlastnostiach. Kým slovenského Žida vykresluje ako lakomca, človeka chladného, vypočítavého, zaujímajúceho sa len o svoj obchod, maďarský Žid tu vystupuje ako človek ľudský, dobrosrdečný. „*Maďarský žid, plný irečitého ľudového humoru, dobrých náklonností a srdečných úmyslov, s hrôzou a nechápavo pozeral na svojho horniackeho súverca. Zdal sa mu chladným, vypočítavým, prefíkaným, lahostajným ku všetkému okrem obchodu, v ktorom je pravým nemilosrdným vydriduchom, idúcim cez mŕtvoly*“ (Vámoš 1969, 101). Vysvetľuje to tým, že Židov spája výlučne ich náboženská viera, ostatné črty povahy sa formujú podľa toho, kde žijú. Ich charakter sa formuje pod vplyvom národa tej ktorej krajiny, v ktorej žijú, okrem vzorcov správania preberajú aj domorodý jazyk. Najviac vidno asimiláciu práve u maďarského Žida. „*Maďarský žid stal sa vzorom takmer úplnej asimilácie*“ (Vámoš 1969, 102). Naproti tomu, so slovenským

prostredím sa Židia nezžili takmer vôbec, prebrali jedine slovenskú reč, aj to len dialekt tohto jazyka, nie jeho spisovnú formu. Žid v slovenskom prostredí teda nie je ani Slovákom, ale nehľadá sa ani k Maďarom a dokonca ani k Židom. „*Horniacky žid nestal sa Maďarom, nebol Slovákom a ani židom. Bol iba kupcom*“ (Vámoš 1969, 103).

Myšlienky asimilácie Židov s dominantným etnikom sa nachádzajú aj v diele súčasného slovenského autora Antona Baláža, konkrétne v poviedke so židovskou tematikou Šimon Pútnik zo zbierky *Portréty prežitia* (2014). Baláž sa však venuje asimilácii Židov v povojnovom období, v podmienkach československého socialistického zriadenia. Snaha o splynutie pramenila najmä z prežitých hrôz holokaustu. Nechceli byť viac iní, odlišovať sa od ostatných, preto zvolili cestu splynutia s inými. „*Pretože práve odlišnosť, odlišnosť ich dejín, ich viery, odlišnosť v oblečení, vo výzore, v jedlách, sviatkoch a uvažovaní, tá odlišnosť vždy dráždila a provokovala*“ (Baláž 2014, 256). V povojnovom období nabádal Židov k asimilácii aj nový režim. Baláž vo svojej poviedke píše: „*Aj režim, v ktorom žili, ich nabádal, aby nevyčleňovali svoje utrpenie z utrpenia celého ľudu, aby ho internacionalizovali*“ (ibid.). Židia po prežitých hrôzach rasového prenasledovania boli otvorení svojmu splynutiu s československou spoločnosťou. „*A oni naozaj nechceli byť už viac výnimkou*“ (ibid.).

Na základe interpretácie vybraných diel od konca 19. a začiatku 20. storočia, v ktorých sa vyskytuje tematika židovstva, či ako hlavná téma, alebo len marginálne, možno pozorovať takmer totožné stereotypy o Židoch, ktoré vyznievajú silne antisemitsky. Spoločným, prevládajúcim stereotypom je zobrazenie Žida ako krčmára, ktorý sa spolupodieľa na zlom ekonomickom postavení slovenského národa. V diele Jozefa Ignáca Bajzu a Gejzu Vámoša je tento stereotyp vysvetlený ako dôsledok toho, že Židia nežijú vo svojej krajine. Z toho vyplýva ich nezáujem o dianie v krajine, resp. na území, na ktorom žijú Slováci. Gejza Vámoš okrem toho vidí problém aj v tom, že Žid na Slovensku sa neasimiloval s dominantným etnikom. Pre Vámoša je Žid v slovenskom prostredí len kupcom, človekom bez príslušnosti k akejkoľvek národnosti. Protikladom k Židovi na Slovensku je maďarský Žid, ktorý je príkladom úplnej asimilácie, preto jeho inakosť neprovokuje dominantné etnikum. Dôvodom tohto rozdielu medzi asimilovaným maďarským Židom a neasimilovaným slovenským Židom môže byť rozdielnosť historického vývoja oboch národov. Kým maďarský (uhorský) štátny útvar, či už to bolo kráľovstvo alebo republika po roku 1918, mal dlhoročnú tradíciu samostatného štátu so silnou národnou identitou (nepretržite od roku 1001, kedy vzniká Uhorské kráľovstvo, s výnimkou obdobia Habsburskej rakúsko-uhorskej monarchie po roku 1526), Slovensko ako súčasť Československa malo v dobe vzniku diela (1934) len 16-ročnú históriu samostatného štátneho útvaru.

S podobným chápaním židovstva, ako bolo zakorenené v slovenskej spoločnosti predvojnového obdobia, sa stretávame aj v ideológii nacizmu, podľa ktorého je pôvodcom všetkého zla v krajine Žid, úhlavný nepriateľ árijskej rasy. Žid povýšil záujem o jednotlivca na najvyššiu hodnotu, nezaujímal sa o celok, o národ, ako je tomu v prípade árijskej rasy. Demonštrujú to aj slová Františka Bauera v knihe *Mein Kampf očima historiků*, ktorá je akýmsi výkladom diela *Mein Kampf* Adolfa Hitlera: „*Židé jsou parazity národů. Žid žil a žije vždycky jen jako příživník na těle jiných národů a využívá plodů jejich práce*“ (Bauer a kol. 2008, 82). Podľa Hitlera sa Židia najprv infiltrovali medzi nemecký národ ako šikovní obchodníci, následne si začali vytvárať vo vnútri nemeckého štátu svoj vlastný štát, nadobúdajú stále väčšie majetky, zbedačujú nemecký národ úžerníctvom. V Hitlerovej koncepcii teda vidieť istú paralelu s antisemitskými stereotypmi, ktoré panovali medzi Slovákami. Na druhej strane v diele *Dva dni v Chujave* od Jonáša Záborského sa nachádzajú aj myšlienky arizácie židovského majetku ako možného riešenia židovskej otázky, keď autor píše: „*Keď sme im odobrali krčmy, jatky, predali aj osminy a vypratali sa. Bo žid bez krčmy, jatky a čachrov nebude*“ (Záborský 1963, 152).

Na základe antisemitských postojov slovenskej spoločnosti voči Židom v období pred druhou svetovou vojnou možno nájsť dôkaz toho, že pogrom na Židoch, alebo snaha o konečné riešenie židovskej otázky, neboli len v záujme Nemcov. Podobne sa k tejto problematike stavali aj iné európske krajiny, predovšetkým krajiny východnej Európy (Wistrich 2002, 33).

SUMMARY

Based on the interpretation of the works of Slovak literature, it can generally be stated that in these works from the period before World War II. stereotypes about Jews could be found. But it was not only a literary representation, but the stereotypes also occurred in Slovak society and were a source of formation of anti-Semitism. Increasing the spread of the ideas of anti-Semitism and their acceptance by Slovak society led to the situation, that people felt hatred towards the Jews. And as it is known from history, hatred towards the Jews led to their mass murder. The World War II. and the Holocaust horror were also signed under the perception of Jewry. While before the war the Jews were described in a negative way in the literature, as the greedy people, the good merchants, whose only aim is their own benefit, after the war, these stereotypes have become secondary. The picture of Jews in the post-war period is linked with the theme of mass murder of them in the Nazi concentration camps.

Štúdia vznikla v rámci riešenia projektu UGA X/1/2019 s názvom *Problematika povojnového židovstva v slovenskej literatúre s dôrazom na tvorbu Antona Baláža*.

LITERATÚRA

- Bajza, Jozef Ignác, 1970. *Príhody a skúsenosti mladíka Reného*. Bratislava: Tatran.
- Baláž, Anton, 2014. *Portréty prežitia*. Bratislava: MilaniumM.
- Bauer, František, a kol. 2008. *Mein Kampf očima historiků*. Praha: Nakladatelství XYZ.
- Hrbáček, Magdaléna, 2018. Vybrané židovské stereotypy v strednej Európe. In: Zelenka, Miloš – Tkáč-Zabáková, Lenka (eds.): *Imagológia ako výskum obrazov kultúry (K reflexii etnických stereotypov krajín V4)*. Nitra: Univerzita Konštantína Filozofa, 97 – 103.
- Lendvai, Paul, 2011. *Maďari*. Bratislava: Kalligram.
- Tajovský, Jozef Gregor, 1965. *Tajní boháči*. Bratislava: Slovenské vydavateľstvo krásnej literatúry.
- Vámoš, Gejza, 1969. *Odlomená haluz*. Bratislava: Smena.
- Wistrich, Robert S., 2001. *Hitler a holokaust*. Bratislava: Slovart.
- Záborský, Jonáš, 1963. *Dva dni v Chujave*. Bratislava: Slovenské vydavateľstvo krásnej literatúry.
- Záborský, Jonáš, 1984. *Faustiáda*. Bratislava: Tatran.

KONTAKT

PhDr. Monika Adamická
Ústav stredoeurópskych jazykov a kultúr
Fakulta stredoeurópskych štúdií UKF v Nitre
Dražovská 4
949 74 Nitra
Slovenská republika
monika.adamicka@ukf.sk